

Η έννοια της μουσικής ταυτότητας, και η διαμόρφωσή της στα διαφορετικά πλαίσια μουσικής διδασκαλίας-μάθησης: θεωρητική ανασκόπηση

Μαρία Παπαζαχαρίου-Χριστοφόρου

Η έννοια της μουσικής ταυτότητας, όπως και οι διαδικασίες οικοδόμησης και διαμόρφωσής της, αποτελούν ενδιαφέρον ζήτημα της σύγχρονης μουσικής παιδαγωγικής. Η διερεύνηση και κατανόηση τόσο των βασικών πυλώνων που ορίζουν την έννοια της μουσικής ταυτότητας (ατομικών και κοινωνικών), όσο και των παραγόντων που επιδρούν και καθορίζουν τη δυναμική διαδραστική διαδικασία κατασκευής της, αποτελούν εξαιρετικής σημασίας πληροφόρηση για την επιστημονική και εκπαιδευτική κοινότητα της μουσικής εκπαίδευσης. Η μουσική εμπειρία και ο τρόπος που βιώνεται η μουσική από τα άτομα στις διαφορετικές συνθήκες και πλαίσια αποτελεί κεντρικό άξονα της οικοδόμησης μουσικών ταυτοτήτων, διαμορφώνοντας καινούριες προοπτικές και καθορίζοντας νέες βάσεις στις παιδαγωγικές προσεγγίσεις και πρακτικές της σύγχρονης μουσικής εκπαίδευσης. Έτσι, στο παρόν άρθρο εξετάζεται η έννοια της μουσικής ταυτότητας υπό το πρίσμα της κοινωνιολογικής διάσταση της μουσικής, και οι παράγοντες και συνθήκες που επηρεάζουν την οικοδόμησή της, θέτοντας προβληματισμούς για τον τρόπο που αυτή μπορεί να προσανατολίσει τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις της σύγχρονης μουσικής εκπαίδευσης για την ενίσχυση της δια βίου σχέσης των ατόμων με τη μουσική πράξη.

Λέξεις κλειδιά: μουσική ταυτότητα, μουσική εμπειρία, πλαίσια μουσικής διδασκαλίας-μάθησης.

Εισαγωγή

Η έννοια του ανθρώπινου εαυτού, της οικοδόμησης ταυτοτήτων και κατά συνέπεια μουσικών ταυτοτήτων, αποτελεί πρόκληση για τους ερευνητές (Erikson, 1968) και έχει απασχολήσει τις επιστήμες της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και της φιλοσοφίας (Bruner, 1990· Butterworth, 1992· Cook, 1998· Kroger, 1993· Mead, 1934· Tajfel, 1978). Πρόσφατες έρευνες σε αυτό το ζήτημα (MacDonald, et al., 2017) εστιάζουν σε θεωρίες διαμόρφωσης της ταυτότητας, στοχεύοντας να καταγράψουν τις διαδικασίες και διενέργειες που ακολουθεί η πορεία κατασκευής της για τα άτομα.

Η περιγραφή του εαυτού δίνει πληροφορίες όσον αφορά στις δεξιότητες, στα ενδιαφέροντα και στις προτιμήσεις κάθε ατόμου, όπως και στις διάφορες κοινωνικές δράσεις στις οποίες εμπλέκεται, στις ομάδες (οικογένεια, φίλοι, γνωστοί) στις οποίες συμμετέχει και στους ρόλους που αναλαμβάνει (McAdams, 2001· Thorne, 2004). Σε μια προσπάθεια σκιαγράφησης των ποιοτικών χαρακτηριστικών του εαυτού, διαφαίνεται ότι οι αντιλήψεις του ίδιου του ατόμου για τον τρόπο που βλέπει και αξιολογεί τον εαυτό του αποτελούν βασικό πυλώνα στον ορισμό και την κατανόηση

της ταυτότητάς του. Συνεπώς, οι διαφορετικές πτυχές του εαυτού (self-concepts), όπως η αυτοεικόνα, η αυτοαντίληψη, η αυτοανάπτυξη και η αυτοαποτελεσματικότητα, λειτουργούν ενιαία και σε αλληλεπίδραση με την έννοια της ταυτότητας (Harter, 1999).

Η μελέτη της βιβλιογραφίας για την έννοια του εαυτού γενικότερα, όπως και του μουσικού εαυτού ειδικότερα, παρουσιάζει ένα μωσαϊκό θεωρητικών προσεγγίσεων, οι οποίες συγκλίνουν στο γεγονός ότι η οικοδόμηση της ταυτότητας ακολουθεί μια συνεχή ατομική (προσωπική) και κοινωνική διαδικασία (Erikson, 1968). Χαρακτηριστικό αυτής της δυναμικής διαδραστικής διαδικασίας κατασκευής της ατομικής ταυτότητας αποτελεί η συνεχής αναδιαμόρφωση, ανακατασκευή και επανατοποθέτησή της στην πορεία της ζωής του ατόμου. Η θέσπιση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της ταυτότητας ενός ατόμου είναι αποτέλεσμα μιας διαδρομής, την οποία διάγει το άτομο από τη γέννηση και μέχρι την ενηλικίωσή του μέσα από μια συνεχή δυναμική ενεργή διαδικασία αλληλεπίδρασης του ίδιου του ατόμου με το κοινωνικό περιβάλλον (Erikson, 1968· Marcia, 2001).

Η έρευνα στη μουσική παιδαγωγική εστιάζει τα τελευταία χρόνια στην εξέταση της οικοδόμησης μουσικών ταυτοτήτων μέσα από την κοινωνική διαπραγμάτευση και αλληλεπίδραση των ατόμων με το κοινωνικό τους περιβάλλον (Elliott & Silverman, 2015). Η σχέση των ατόμων με τη μουσική από τη γέννησή τους μέσα από το πρίσμα του κοινωνικού εποικοδομισμού (Vygotsky, 1978), της θεωρίας των οικολογικών συστημάτων της μάθησης (ecological theory) (Bronfenbrenner, 1979· Crook, 2000· Lewin, 1935) και της θεωρίας των οικογενειακών σεναρίων (family script theory) (Byng-Hall, 1995) αποτελούν το πλαίσιο στο οποίο έχει διερευνηθεί η ανάπτυξη των μουσικών ταυτοτήτων των ατόμων. Οι πιο πάνω θεωρίες υιοθετούν την αρχή ότι τα άτομα διαμορφώνουν τις ταυτότητές τους μέσα από την αλληλεπίδραση με τα άτομα του περιβάλλοντός τους, και ότι κάθε άτομο ενδεχομένως μπορεί να εμφανίζει διαφορετική ταυτότητα ανάλογα με τις συνθήκες, τις καταστάσεις και τις κοινωνικές ομάδες στις οποίες βρίσκεται. Όπως αναφέρουν και οι Hargreaves, et al. (2002), ένας μουσικός μπορεί να παρουσιάζει πολύ διαφορετική ταυτότητα κατά τη διάρκεια μιας μουσικής πρόβας και πολύ διαφορετική κατά τη διάρκεια της εμφάνισής του σε κοινό.

Διαφαίνεται ότι οι διαφορετικοί ρόλοι που επιλέγουν τα ίδια τα άτομα να υιοθετήσουν σε σχέση με τη μουσική (ως καταναλωτές, ενεργητικοί ακροατές, εκτελεστές, συνθέτες, διασκευαστές, κριτικοί) σε διαφορετικές χρονικές περιόδους της ζωής τους, σε συνάρτηση με τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα και στόχους, αλλά και σε σχέση με τα διαφορετικά πλαίσια στα οποία επιτελείται μουσική (σχολείο, οικογένεια, φίλοι, εκδηλώσεις, καθημερινότητα), αποτελούν τους βασικούς πυλώνες στην οικοδόμηση προσωπικών νοημάτων για τη σχέση τους με τη μουσική και της διαμόρφωσης μουσικών ταυτοτήτων. Η Κοκκίδου (2016) αναφέρει χαρακτηριστικά, ότι τα πιο πάνω πλαίσια οικοδόμησης ταυτοτήτων στη σύγχρονη πολυτροπική εποχή αναδύονται ακόμα πιο διαδραστικά και πολύπλοκα για εξέταση. Όπως αναφέρει, στην

καινούρια αυτή συνθήκη τα προσωπικά νοήματα δομούνται, πέρα από τον προφορικό και γραπτό λόγο, μέσα από πολλαπλούς μουσικούς γραμματισμούς που σχετίζονται με την ηλεκτρονική και ψηφιακή πληροφορία, και την πληροφόρηση που προβάλλουν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και κοινωνικής δικτύωσης (Κοκκίδου, 2016).

Η έννοια της μουσικής ταυτότητας

Σε μια προσπάθεια ορισμού της μουσικής ταυτότητας, επιχειρείται αρχικά η εξέταση του μουσικού νοήματος, μέσα από τον φακό των κοινωνιολογικών διαστάσεων της μουσικής εμπλοκής ώστε να καθοριστεί το πλαίσιο στο οποίο οικοδομείται ο μουσικός εαυτός ή μουσική ταυτότητα.

Η μουσική έχει περάσει μέσα από το διάβα των χρόνων από πολλές και διάφορες μουσικολογικές, φιλοσοφικές, αισθητικές, και κοινωνιολογικές αναλύσεις. Έχει περιγραφεί ως ιδέα, ως σύμβολο, ως κοινωνική πράξη, ως μέσο έκφρασης, ως εμπειρία. Αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της κουλτούρας και του πολιτισμού των λαών, εφόσον παρέχει στο άτομο τη δυνατότητα να εκφράζεται, να δημιουργεί, να ανανεώνεται, να μοιράζεται, να αναπτύσσεται. Σύμφωνα με τον Bowman (1998) η μουσική αποτελεί ανθρώπινη δραστηριότητα με πολιτισμικό χαρακτήρα και θεμελιώνεται ως κοινωνική πρακτική (Bowman, 1998). Δεν εξαντλείται στην έννοια του μουσικού έργου, αλλά εμπεριέχει τη διάσταση της δράσης, της πράξης, της ενεργητικής εμπλοκής του ατόμου με αυτήν (Blacking, 1995· Bowman, 1998· DeNora, 2011· Elliott & Silverman, 2015· Karlsen, 2012· Small, 1988).

Το νόημα της μουσικής πράξης, ως κοινωνικά νοηματοδοτούμενος τρόπος συγκρότησης σχέσεων και εμπειριών οι οποίες βιώνονται άμεσα και ολιστικά από το άτομο, έχει συζητηθεί ευρέως στον χώρο της μουσικής παιδαγωγικής (Campbell, 1991· Folkestad, 2002· Green, 1988). Η Φοράρη (2007) πολύ χαρακτηριστικά αναφέρει ως προς αυτό:

Ποιος μπορεί να αμφισβητήσει ότι η μουσική μας συγκινεί, ότι συνδέουμε τη μουσική με πρόσωπα (π.χ. τον αγαπημένο μας), τις καταστάσεις (π.χ. πολιτικές), γεγονότα (π.χ. γάμους, βαφτίσεις, δείπνα) διασκέδαση, χορό; Με αυτό το σκεπτικό, η μουσική υπάρχει γιατί λέει κάτι σε κάποιον, σημαίνει κάτι για κάποιον. Ακόμα, η μουσική είμαι μέρος του τρόπου που ζούμε, του lifestyle μας και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την προσωπικότητά μας, τις δραστηριότητές μας και το κοινωνικό μας είναι (Φοράρη, 2007, σελ. 118).

Οι Elliott και Silverman (2015), εστιάζοντας στην *πραξιακή* διάσταση της μουσικής και τον ρόλο της στη ζωή των ανθρώπων, επισημαίνουν ότι η αριστοτελική έννοια της «πράξης», μέσα από το πρίσμα της έλλογης και ηθικής πράξης, αποσκοπεί στην επίτευξη της «καλής» ζωής: της ευμάρειας, της ευδαιμονίας, της καλλιέργειας των αρετών και της ψυχικής και σωματικής ισορροπίας των ατόμων. Η μουσική προσφέρει πλαίσιο ενδυνάμωσης και διαμόρφωσης στάσεων, αξιών και συμπεριφορών, αναπτύσσει πλαίσιο επικοινωνίας του ατόμου με το ανθρωπογενές και φυσικό

περιβάλλον, και προσφέρει εργαλείο διαχείρισης και ρύθμισης συναισθηματικών καταστάσεων. Η κατανόηση της επενέργειας της μουσικής εμπλοκής και των μηχανισμών της στη διαμόρφωση της ταυτότητας του ατόμου αποτελεί την πυρηνική αξία της μουσικής (Barrett, 2011· Elliott & Silverman, 2017).

Η κοινωνιολογική διάσταση της ενασχόλησης με τη μουσική, έχει στρέψει τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον της μουσικής εκπαίδευσης στη σε βάθος διερεύνηση των τρόπων και διαδρομών που τα άτομα επιλέγουν να υιοθετήσουν σε σχέση με τη μουσική. Η εξέταση των εμπειριών και βιωμάτων των ατόμων και ομάδων στα διάφορα πλαίσια μουσικής διδασκαλίας-μάθησης στοχεύει να κατανοήσει το νόημα της μουσικής στη ζωή τους, όπως και τον ρόλο της στη διαμόρφωση μουσικών ταυτοτήτων (Barrett, 2009). Έρευνες προς αυτή την κατεύθυνση καταδεικνύουν τη «χρήση» της μουσικής για διαφορετικούς λόγους στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, όπως για ρύθμιση των συναισθημάτων, αλλαγή της διάθεσης, εκτόνωση, κινητοποίηση, χαλάρωση (Hargreaves & North, 1997). Ο Gibson επισημαίνει ότι η μουσική προσφέρει στο άτομο τις *παροχές* (Gibson, 1979) για αλληλεπίδραση και επικοινωνία με τον εαυτό και το περιβάλλον του. Η μουσική παρέχει το *δίκτυο αλληλεπίδρασης* (Froehlich, 2009) για να αντιληφθεί την ταυτότητά του, να κατευθύνει τις ενέργειές του, να υιοθετήσει αξίες και ρόλους. Η DeNora (2000) επισημαίνει ότι η δύναμη της μουσικής για το κάθε άτομο προέρχεται μέσα από τις εμπειρίες που αφήνει η μουσική πράξη -τη χρονική περίοδο που συμβαίνει- σε σχέση με τις κοινωνικές και προσωπικές συνδέσεις, αλλά και τη διάθεση (mood) που δημιουργεί στο άτομο. Η μουσική ως μηχανισμός εισχωρεί σε βάθος στον ανθρώπινο εαυτό και παρέχει μια σημασιολογική δυναμική στο άτομο, η οποία οικοδομείται όχι μόνο από τη συγκεκριμένη μουσική εμπειρία που βιώνει αλλά και από όλα τα εξωμουσικά στοιχεία που πλαισιώνουν την πράξη, όπως άτομα, αντικείμενα, γεγονότα. Ως εκ τούτου, η μουσική ενασχόληση λειτουργεί ως κατασκευάσμα της μνήμης, εσωτερίκευση αξιών και ιδεών, και μέσο γνωριμίας και διαμόρφωσης της ταυτότητας, σε μια συνεχή διαδικασία από το παρελθόν στο παρόν και στο μέλλον.

Η μουσική, λειτουργεί ως καθρέφτης της αντίληψης που έχουμε για τον εαυτό μας και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση ταυτοτήτων. Η μουσική που «ακούμε», όπως και η μουσική που «εκτελούμε», διαφαίνεται να καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό πτυχές του εαυτού μας και στην ουσία καθορίζουν τις εκδηλώσεις του εαυτού μας, καθώς και τον τρόπο που επιλέγουμε ή θέλουμε να αναπτύξουμε τις σχέσεις μας με τους άλλους ανθρώπους. Το πού επιλέγουμε να τοποθετήσουμε τους εαυτούς μας μουσικά, αντανακλά και προσδιορίζει και το πώς τοποθετούμε τους εαυτούς μας στο κοινωνικό σύνολο. Η εξέταση της έννοια της μουσικής ταυτότητας παρουσιάζεται ως πρόκληση, γιατί όπως επισημαίνει και ο Graafsma (1994), ο ορισμός της αποτελεί δύσκολο εγχείρημα και υποφέρει από μια ασάφεια και αμφιταλάντευση. Πώς ορίζεται η έννοια της μουσικής ταυτότητας στη σύγχρονη βιβλιογραφία και ποια τα χαρακτηριστικά της;

Ο όρος μουσική ταυτότητα αναφέρεται στους τρόπους με τους οποίους τα άτομα ορίζουν και χαρακτηρίζουν τους εαυτούς τους ως μουσικούς (Mills, 2008). Οι Hargreaves, Miell και MacDonald (2002) υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη των μουσικών ταυτοτήτων των ατόμων έχει ως θεμέλιο τις βιολογικές καταβολές της μουσικότητας, οι οποίες υπάρχουν σε όλα χωρίς εξαίρεση τα άτομα από τη γέννησή τους, και επισημαίνουν ότι οι μουσικές δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκονται τα άτομα στην καθημερινή τους ζωή αποτελούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσουν τις μουσικές τους ταυτότητες, όπως και το πλαίσιο στο οποίο η μουσική επιδρά στις ταυτότητές τους. Ο Folkestad (2002) διαπιστώνει ότι η ανάπτυξη της μουσικής ταυτότητας συνδέεται με την ηλικία, το φύλο, το μουσικό γούστο και τις προτιμήσεις του κάθε ατόμου, και είναι επίσης αποτέλεσμα του πολιτισμικού, εθνικού, θρησκευτικού και φυλετικού πλαισίου στο οποίο ζουν οι άνθρωποι. Προκύπτει, ότι η μουσική διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ταυτότητας του ατόμου και καθορίζει τον τρόπο που το άτομο συνδέεται με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Στη διαδικασία διαμόρφωσης της μουσικής ταυτότητας, το κάθε άτομο επηρεάζεται από διάφορες συλλογικές μουσικές ταυτότητες που υπάρχουν σε τοπικό, εθνικό ή παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό υποστηρίζεται και από τον Bowman (1998), ο οποίος θεωρεί ότι η μουσική έχει πολύ πιο βαθύ και άμεσο τρόπο να επηρεάζει την κατασκευή, τη διαπραγμάτευση και τη διατήρηση της ταυτότητας του ατόμου από οποιαδήποτε άλλη ανθρώπινη δραστηριότητα. Η DeNora (2017) αναφέρει ότι η μουσική εμπλοκή έχει τη δύναμη να μεταμορφώνει τα βιώματα και τις ταυτότητες των ατόμων προσφέροντάς τους περιβάλλοντα στα οποία μπορούν να υπερβούν τους ίδιους τους εαυτούς, να αναπαυθούν και να θεραπευθούν. Κάθε διαφορετική εμπειρία μουσικής εμπλοκής (ομαδικό τραγούδι, ακρόαση ατομική, ομαδική εκτέλεση κ.τ.λ.) προσφέρει στο άτομο διαφορετικές δυνατότητες ύπαρξης και μετάλλαξης. Αναφέρει συγκεκριμένα ότι οι μουσικές ταυτότητες είναι μεταβλητές, υβριδικές, έχουν πλαστικότητα και συνδέονται είτε με χαρακτηριστικά από το ίδιο το άτομο είτε με γεγονότα και πράγματα εκτός τους ατόμου. Όπως αναφέρει και ο Βούβαρης (2007) το άτομο εμπλέκεται σε ένα είδος πολιτισμικού διαλόγου με το περιβάλλον του, διηθώντας και διυλίζοντας τα ερεθίσματα που δέχεται. Συνεπώς, όπως συνεχίζει, «είμαστε όλοι πολιτισμικοί ερμηνευτές, διαμορφώνοντας μία προσωπική πολιτισμική ταυτότητα που βασίζεται στην ιδιωματική ερμηνεία του πολιτισμικού χώρου που μας περιβάλλει» (Βούβαρης, 2007, σελ. 88). Συνολικά φαίνεται ότι η δόμηση της μουσικής ταυτότητα κάθε ατόμου είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο που στη διαδικασία σχηματισμού της επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, όπως το νόημα της μουσικής πράξης για το κάθε άτομο ξεχωριστά, το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον του (οικογένεια, φίλοι), τα ψυχοσωματικά χαρακτηριστικά του αλλά και τις εμπειρίες που βιώνει σε μουσικά πλαίσια.

Η Ο' Neill (2007), στην προσπάθειά της να αναλύσει την έννοια της ταυτότητας που αφορά στη μουσική, διαχωρίζει τις έννοιες της ταυτότητας του μουσικού (musician identity) και της μουσικής ταυτότητας (musical identity). Αναφέρει ότι οι δύο

διαστάσεις περιγράφουν διαφορετικές πτυχές ως εξής: η μία περιγράφει την αντίληψη του ατόμου ως μουσικού, δηλαδή τον τρόπο που βλέπει τον εαυτό του μουσικό, και η δεύτερη περιγράφει τη μουσική δραστηριότητα του ατόμου, δηλαδή τους μουσικούς ρόλους που αναλαμβάνει, τις μουσικές συμπεριφορές του και τη μουσική του εμπλοκή. Οι δύο αυτές διαστάσεις της ταυτότητας αποτελούν -σε συνδυασμό- την ολιστική περιγραφή της ταυτότητας του ατόμου. Ωστόσο, η Ο' Neill (2007) αδυνατεί να δώσει πληροφορίες για την επίδραση που έχει η μουσική στην οικοδόμηση και διαμόρφωση άλλων χαρακτηριστικών της ταυτότητας του ατόμου, όπως το φύλο, η κοινωνική τάξη, η εθνικότητα κ.τ.λ., κάτι που εξετάζεται από τους Hargreaves, et al. (2002).

Η μουσική ταυτότητα και οι συνθήκες και παράγοντες που την επηρεάζουν

Συζητώντας τον όρο μουσικές ταυτότητες, οι Hargreaves et al. (2002), εντοπίζουν την εμφανή επίδραση της μουσικής στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και του χαρακτήρα των ατόμων, όπως και την επίδρασή της στη διάθεση (συναισθηματικού κόσμου) και στη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων. Ορίζουν τη μουσική ταυτότητα μέσα από δύο πτυχές και με μια διττή υπόσταση. Η μία πτυχή καταπιάνεται με τις *ταυτότητες στη μουσική* (identities in music) και αναλύει σε βάθος τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα ορίζονται κοινωνικά στα πλαίσια πολιτισμικών ρόλων ή κατηγοριών σε σχέση με τη μουσική (μουσικές δεξιότητες, προτιμήσεις, ρόλους που αναλαμβάνει σε σχέση με τη μουσική), και η άλλη πτυχή εστιάζει στην επίδραση της μουσικής στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας των ατόμων, *μουσική στις ταυτότητες* (music in identities). Οι *ταυτότητες στη μουσική* περιλαμβάνουν την αντίληψη που έχουν τα άτομα για τους εαυτούς τους, όσον αφορά στη μουσική, εάν δηλαδή χαρακτηρίζουν τους εαυτούς του ως μουσικούς ή όχι. Στη δεύτερη πτυχή εξετάζονται έννοιες όπως η διαμόρφωση του φύλου, των κοινωνικών στρωμάτων, των συνηθειών, του ρουχισμού, των στάσεων και των αξιών του ατόμου, οι οποίες οικοδομούνται λόγω της σχέσης του ατόμου με τη μουσική (Hargreaves, et al., 2002). Σε αυτό το πλαίσιο, εξετάζεται επίσης η επιρροή που έχουν στα νεαρά άτομα το σχολείο, η οικογένεια και οι φίλοι, και η οποία καθορίζει τον τρόπο που χαρακτηρίζουν τον εαυτό τους ως μουσικό ή όχι. Οι απόψεις που έχουν οι σημαντικοί «άλλοι» από τον χώρο του σχολείου, το φιλικό και οικογενειακό περιβάλλον για τη σχέση του ατόμου με τη μουσική, επηρεάζει και τον τρόπο που ορίζει ή όχι το ίδιο το άτομο τον εαυτό του ως μουσικό. Σε σχέση με την ανάπτυξη των μουσικών ταυτοτήτων, ως ταυτότητες στη μουσική, οι Hargreaves, et al. (2002), συζητούν ζητήματα μουσικών ταυτοτήτων στο σχολικό περιβάλλον, ανάπτυξης του παιδιού ως μουσικού και διαμόρφωσης της ταυτότητας του ως σολίστα. Όλο το φάσμα των ταυτοτήτων στη μουσική περιλαμβάνει μουσικούς ή εν δυνάμει μουσικούς που αναπτύσσουν τη μουσική τους ταυτότητα σε μια δεδομένη φάση της ζωής τους και ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, το ενδιαφέρον

εστιάζει στο γεγονός ότι οι τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους σε σχέση με τους πολιτισμικά καθορισμένους ρόλους, επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους για τις μουσικές ταυτότητες στη μουσική. Σύμφωνα με αυτή την οπτική, οι ταυτότητες μπορούν δυνητικά να εξελίσσονται και να αλλάζουν, καθώς κάθε αλληλεπίδραση ή καινούρια εμπειρία μπορεί να οδηγήσει σε νέες δομήσεις. Επομένως δεν υπάρχει μια σταθερή και ενιαία ταυτότητα αλλά στο ίδιο άτομο μπορεί να κατοικοεδρεύουν διάφορες μουσικές ταυτότητες (Κοκκίδου, κ. συν., 2016) που εκφράζονται από διαφορετικά μουσικά γούστα και διαφορετικές μουσικές πρακτικές. Συμπερασματικά, οι ταυτότητες μπορούν να ιδωθούν ως σύνθετα, ιεραρχημένα δίκτυα δομών που εξαρτώνται από βιολογικές προδιαθέσεις, σχετίζονται μεταξύ τους και καθορίζονται από την επαφή των ατόμων με κοινωνικές ομάδες, θεσμούς και τον πολιτισμό.

Οι Hargreaves, Marshall και North (2003) περιγράφουν τέσσερις πυλώνες που επηρεάζουν και προσδιορίζουν τη σχέση της μουσικής με την προσωπική και κοινωνική ταυτότητα των ατόμων. Ο πρώτος πυλώνας πραγματεύεται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, του φύλου και της ηλικίας, ο δεύτερος τις διαπροσωπικές σχέσεις του ατόμου με τα άτομα του περιβάλλοντός του, ο τρίτος τους θεσμούς του σχολείου, της οικογένειας και της κοινότητας στις οποίες ανήκουν τα άτομα και ο τέταρτος την πολιτισμική κουλτούρα τους (ήθη και έθιμα, μέσα μαζικής ενημέρωσης κ.λπ). Η Higgins (1997) αναφέρει ως προς αυτό, ότι το ιδιαίτερο σύστημα των εμπειριών του ατόμου μπορεί να επηρεάσει τους χώρους, τις κατηγορίες, τις συνδέσεις, τους αναστοχασμούς και τις αξιολογήσεις που θα σχηματίσει το άτομο, για να ερμηνεύσει τη μουσική ως προσωπική υπόθεση. Συνεπώς, ένα άτομο είτε ακούει μουσική, είτε παίζει κάποιο όργανο, είτε απλά ενδιαφέρεται για τη μουσική, είτε τίποτε από τα προηγούμενα, συγκροτεί τη δική του μουσική ταυτότητα, η οποία δομείται σταδιακά μέσα από τις εκδηλώσεις και εμπειρίες της ίδιας του της ζωής. Με αυτό το σκεπτικό είναι βέβαια συναφές και το γεγονός ότι η μουσική ταυτότητα του ατόμου υπόκειται σε συνεχή μεταβολή κατά την πορεία της ζωής του. Μπορεί να διαμορφωθεί ανάλογα με τις εμπειρίες, που βιώνει στα διάφορα επίπεδα, προσωπικό, κοινωνικό και πολιτισμικό (Higgins, 1997). Σημαντικές έρευνες στα ελληνικά δεδομένα που υποστηρίζουν την πεποίθηση ότι η μουσική ταυτότητα επηρεάζεται τόσο από το τοπικό ή εθνικό επίπεδο στο οποίο ζει και λειτουργεί ένα άτομο όσο και από τα παγκόσμια μουσικά νοήματα είναι οι έρευνες των Pieridou-Skoutella (2007) και Διονυσίου (2007) για τις οποίες γίνεται εκτενέστερη αναφορά στη συνέχεια.

Στο πλαίσιο της μουσικής εκπαίδευσης, είναι εξίσου σημαντικό να προβληματιστούμε γύρω από τις έννοιες της μουσικής αυτοεικόνας (musical self-concept, musical self-image) της μουσικής αυτοαποτελεσματικότητας (musical self-efficacy), και της μουσικής αυτοπεποίθησης ή αυτοεκτίμησης (musical self-esteem), γιατί αυτές έχουν διαφανεί να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας του ατόμου. Οι πτυχές αυτές αναδεικνύονται ως σημαντικά

στοιχεία στο φάσμα της μουσικής ταυτότητας και βρίσκονται κάτω από την ομπρέλα της έννοιας της μουσικής ταυτότητας (Mills, 2008). Η προσωπική οπτική των μαθητών για την εικόνα τους σε σχέση με τη μουσική (musical self-concept, musical self-image) (είμαι τραγουδιστής, ή παίζω πιάνο), όπως και ο τρόπος που αξιολογούν τον εαυτό τους σε σχέση με τη μουσική (musical self-esteem) (είμαι πολύ καλός στο τραγούδι, ή δεν παίζω πολύ καλά το πιάνο) καθορίζουν τη συνειδητοποίηση της σχέσης τους με τη μουσική. Όπως αναφέρουν οι Τσακίριδου και Κοκκίδου (2009), η αυτοεκτίμηση και αυτοαντίληψη των μαθητών είναι διαστάσεις που ενδιαφέρουν την ερευνητική κοινότητα και συχνά προκρίνονται ως διαμεσολαβητικές μεταβλητές που διευκολύνουν στην επίτευξη άλλων επιθυμητών αποτελεσμάτων στη μαθησιακή διαδικασία. Αυτό σημαίνει ότι τόσο τα μουσικά επιτεύγματα όσο και η μελλοντική σχέση κάθε ατόμου με τη μουσική επηρεάζονται ανάλογα με την σφαιρική άποψη και πεποίθηση που έχει το άτομο για την αξία του σε σχέση με τη μουσική πράξη.

Η μουσική παιδαγωγική στην προσπάθειά της να περιγράψει, να αναλύσει και να κατανοήσει τις μουσικές ταυτότητες των ατόμων, εστιάζει σε ποιοτικές μεθοδολογίες έρευνας, και χρησιμοποιεί ως κύρια ερευνητικά εργαλεία την αφήγηση, τη συνέντευξη και την εθνογραφία, όπου ο λόγος προσφέρει πυκνή και σε βάθος πληροφόρηση (Bruner, 1990· Gergen, 1994). Κύριες θεματικές σε αυτή τη διερεύνηση αποτελούν η αλληλεπίδραση των συμμετεχόντων σε τυπικά και άτυπα πλαίσια μουσικής εμπλοκής, η εξέταση των μουσικών προτιμήσεων και η διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφορών που αφορούν το φύλο, την ηλικία, την πολιτισμική και εθνική ταυτότητα.

Η Lamont (2002), διερευνώντας την ανάπτυξη των μουσικών ταυτοτήτων των παιδιών και τους παράγοντες που την επηρεάζουν, επισημαίνει ότι η κατασκευή των μουσικών ταυτοτήτων επηρεάζεται δραστικά από τις εμπειρίες που έχει το άτομο εκτός σχολικού πλαισίου, κυρίως μέσα στο στενό οικογενειακό του περιβάλλον και τα πρότυπα και τους ρόλους που υιοθετούνται σε αυτά. Ο ρόλος του οικογενειακού περιβάλλοντος, και ειδικότερα σε σχέση με τα προφίλ των γονέων και τις προσεγγίσεις που χρησιμοποιούν στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους, όπως και σε σχέση με τους ρόλους που υιοθετούν οι ίδιοι, αλλά και την υποστήριξη που προσφέρουν στα παιδιά τους σε σχέση με τη μουσική μάθηση, έχει διερευνηθεί από αρκετούς ερευνητές (Borthwick & Davidson, 2002· Davidson, 2017· Georgii-Hemming, 2006). Στην έρευνα της Κοκκίδου κ. συν. (2016), στην οποία εξετάστηκαν οι αυτοβιογραφίες 17 εν ενεργεία εκπαιδευτικών στην Ελλάδα με στόχο την ανάδειξη των παραγόντων δόμησης των μουσικών τους ταυτοτήτων, η οικογένεια καταδεικνύεται καθοριστικός παράγοντας στην κατασκευή των μουσικών ταυτοτήτων των εκπαιδευτικών. Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί επισήμαναν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του οικογενειακού τους πλαισίου (παρότρυνση, εμπύχωση, εξαναγκασμός, υποστήριξη, καταπίεση, μίμηση) που σημάδεψαν τις μουσικές τους ταυτότητες. Η μελέτη των διαφορετικών περιπτώσεων οικογενειακών σεναρίων (family-script theory) στη διαμόρφωση μουσικών ταυτοτήτων αλλά και στη στάση τους απέναντι στη μουσική,

φανερώνει ότι ακόμα και ο αριθμός των παιδιών σε κάθε οικογένεια, όπως και η σειρά γέννησής τους, παίζουν σημαντικό ρόλο (Howe & Sloboda, 1991). Επίσης, έχει διαφανεί ότι το φύλο αποτελεί σημαντικό παράγοντα σε αυτή τη διαδικασία, μια και τα άτομα θηλυκού γένους παρουσιάζουν θετικότερη αντίληψη για τη σχέση τους με τη μουσική από τα άτομα αρσενικού γένους. Σημαντική διαπίστωση είναι επίσης το γεγονός ότι σε όσο περισσότερες εξωσχολικές μουσικές δράσεις εμπλέκονται τα παιδιά, τόσο θετικότερη είναι η στάση τους απέναντι και στις σχολικές εμπειρίες με τη μουσική (Lamont, 2002). Η Green (1999) επισημαίνει ότι οι μουσικές ταυτότητες συνδέονται τόσο με την εμπλοκή των ατόμων σε τυπικά μαθησιακά πλαίσια, όσο και με την ενασχόληση τους σε άτυπα πλαίσια. Οι διαφορετικές μουσικές διαδρομές των ατόμων σε τυπικά, μη- τυπικά και άτυπα πλαίσια συνθέτουν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των μουσικών ταυτοτήτων τους. Η αδυναμία της μουσικής μάθησης σε τυπικά πλαίσια να δημιουργήσει συνδέσεις με την καθημερινή μουσική κουλτούρα των μαθητών, προβάλλει ως πρόβλημα, γιατί αυξάνει το χάσμα μεταξύ των διαφορετικών μουσικών εμπειριών των ατόμων και μειώνει την ικανοποίηση των συμμετεχόντων στη μαθησιακή διαδικασία. Αυτό επισημαίνουν αποτελέσματα ερευνών όπως των Green (2002), Jaffurs (2006), και Κοκκίδου κ. συν. (2016).

Την επίδραση της τεχνολογίας και των μέσων μαζικής ενημέρωσης στη διαμόρφωση της μουσικής ταυτότητας των παιδιών έχουν διαπιστώσει οι Boal-Palheiros και Hargreaves (2001), οι οποίοι επισημαίνουν ότι η ακρόαση αγαπημένων μουσικών κομματιών εκτός σχολείου, όπως και η έκθεση των παιδιών στα διαφορετικά μουσικά ακούσματα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, το διαδίκτυο και τη χρήση της τεχνολογίας επιδρά εξίσου ή και περισσότερο σε κάποιες περιπτώσεις, στη διαμόρφωση των μουσικών τους ταυτοτήτων, όπως και η εμπλοκή τους στην τυπική μουσική εκπαίδευση των σχολικών πλαισίων. Στην προαναφερθείσα έρευνα της Κοκκίδου κ. συν. (2016), διαφαίνεται ότι η τεχνολογία και τα MME αποτέλεσαν για τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς πρώτη πηγή γνώριμιάς με τη μουσική όπως επίσης και μέσα διατήρησης και εμπλουτισμού των μουσικών ακουσμάτων. Η επίδραση αυτή γίνεται ακόμα πιο ισχυρή κατά την περίοδο της εφηβείας και κατά την πορεία ενηλικίωσής τους (Arnett, 1995· Smithrim & Uritis, 2004) και αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση του χάσματος που δημιουργείται μεταξύ της μουσικής εμπλοκής στο σχολείο και της μουσικής εμπλοκής εκτός σχολείου. Αυτή η διχοτομία μεταξύ πλαισίων έχει αποτέλεσμα το μειωμένο ενδιαφέρον των παιδιών για συμμετοχή στο μάθημα μουσικής στα σχολικά πλαίσια (Boal-Palheiros & Hargreaves, 2001· Griffin, 2009· Harwood, 1998· Harwood & Marsh, 2012· Ruismaki & Tereska, 2006).

Εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας στην ενίσχυση κινήτρων για μουσική εμπλοκή των παιδιών επιτελεί η αυτοαντίληψη που έχουν για τη σχέση τους με τη μουσική. Τη σημασία της καλλιέργειας υψηλής μουσικής αυτοαντίληψης και η αναγκαιότητα για αναβάθμιση της μουσικής εκπαιδευτικής πράξης για την ανάπτυξη θετικότερης

αυτοεικόνας, δεικνύει και η έρευνα της Κολιάδη-Τηλιακού (2007), η οποία εξέτασε τον τρόπο που βλέπουν μαθητές και μαθήτριες Μουσικών και Γενικών Γυμνασίων στην Ελλάδα τις ικανότητες τους γύρω από τη μουσική και τον τρόπο που η μουσική τους αντίληψη σχετίζεται με την αυτοεκτίμηση τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν σαφώς τη συσχέτιση μουσικής αυτοαντίληψης και αυτοεκτίμησης για τους μαθητές των Μουσικών Γυμνασίων. Η Lamont (2002) αναφέρει ότι η προσωπική τοποθέτηση των μαθητών για τη σχέση τους με τη μουσική (εάν δηλαδή αποκαλούν τους εαυτούς τους μουσικούς ή όχι), καθορίζει και τα κίνητρα εμπλοκής τους σε μουσικές δράσεις αλλά και τη μελλοντική δια βίου πορεία τους σε σχέση με τη μουσική (Lamont, 2002). Οι προσωπικές αντιλήψεις και απόψεις των παιδιών αναφορικά με τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους σε σχέση με τη μουσική διαμορφώνονται από την παιδική ηλικία και σταθεροποιούνται κατά τη σχολική περίοδο, και έχουν ισχυρό αντίκτυπο στη θεσμοθέτηση της σχέσης των ατόμων με τη μουσική. Οι Austin, Renwick και McPherson (2006) αναφέρουν ότι το σχολικό μαθησιακό περιβάλλον ιδιαίτερα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση επιδρά σημαντικά στην οικοδόμηση θετικής αυτό-αντίληψης των παιδιών για τις μουσικές τους ικανότητες. Προσθέτουν ότι η ενεργή εμπλοκή των παιδιών σε δραστηριότητες, όπως εκτέλεση σε μουσικά συγκροτήματα και μουσικές παρουσιάσεις και παραστάσεις ενισχύουν την ταυτότητα του μουσικού και την αυτό-αντίληψη της μουσικής ικανότητας. Το πιο πάνω ερευνητικό αποτέλεσμα συνδέεται και με την έρευνα των McCormick και McPherson (2003), οι οποίοι αναφέρουν ότι οι μουσικές παραστάσεις και δημόσιες μουσικές εκτελέσεις αποτελούν τον κύριο παράγοντα της διαμόρφωσης της ταυτότητας του μουσικού στα παιδιά.

Τη σημαντική επίδραση της διαμόρφωσης θετικής αυτοαντίληψης και αυτοεικόνας των ατόμων σε σχέση με τη μουσική όσον αφορά στη δια βίου σχέση τους με τη μουσική πράξη, αλλά και όσον αφορά την υιοθέτηση ταυτότητας του μουσικού ατόμου, έχει εξετάσει και η Susan O' Neill (2007). Έχει αναπτύξει ένα θεωρητικό πλαίσιο που αποτελείται από έξι ποιοτικά χαρακτηριστικά, τα οποία συνδέονται με την ανάπτυξη μουσικής ταυτότητας. Αυτά είναι η αυτοπεποίθηση, ο χαρακτήρας, η δέσμευση, η σύνδεση, η ικανότητα και η συνεισφορά (confidence, character, commitment, connection, competence and contribution) (O' Neill, 2007, σελ. 469). Πιο συγκεκριμένα η αυτοπεποίθηση συνδέεται με την αντίληψη του ατόμου ότι μπορεί να επιτύχει στη μουσική, ενώ ο χαρακτήρας συνδέεται με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου που αφορούν στις αποφάσεις, στις επιλογές, και στις αξίες τους σε σχέση με τη μουσική. Η δέσμευση αφορά στην υπευθυνότητα που πρέπει να χαρακτηρίζει ένα άτομο στο να διατηρεί μια σταθερή και συνεχή σχέση με τη μουσική, και η σύνδεση αφορά στην αίσθηση του «ανήκειν» σε μουσικές ομάδες και κοινωνικά σύνολα που σχετίζονται με τη μουσική δραστηριότητα. Η ανάπτυξη της μουσικής ταυτότητας συνδέεται τέλος με την ικανότητα και τη συνεισφορά, χαρακτηριστικά τα οποία σχετίζονται με την ικανότητα του ατόμου να σκέφτεται μουσικές ιδέες, να κατανοεί τη μουσική, να μπορεί να

παίρνει μουσικές αποφάσεις και να επιλύει μουσικά προβλήματα (μουσική ικανότητα), τόσο σε σχέση με τον εαυτό του όσο σε σχέση με άλλα άτομα (συνεισφορά). Ο συνδυασμός όλων των πιο πάνω χαρακτηριστικών καθορίζει μια θετική πορεία του ατόμου σε σχέση με τη μουσική, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη εγκαθίδρυση θετικής μουσικής ταυτότητας. Η Ο' Neill ορίζει ως θετική μουσική ταυτότητα την αντίληψη του ατόμου ότι είναι ή θα γίνει ένα μουσικό άτομο. Αυτή η ταυτότητα ενσωματώνει μουσικές εμπειρίες του ατόμου από το παρελθόν και το παρόν, όπως και προσδοκίες για το μέλλον, και αναδεικνύει τον τρόπο που κάθε άτομο βλέπει τον εαυτό του στο παρόν και στο μέλλον ως «μουσικό άτομο» σε σχέση πάντα με το κοινωνικό γίνεσθαι.

Η πολιτισμική ταυτότητα των ατόμων αναδεικνύεται βασικός πυλώνας στην κατασκευή της μουσικής ταυτότητας του ατόμου. Η Διονυσίου (2007) αναφέρει ότι μουσική ταυτότητα ή πολιτισμική ταυτότητα του ατόμου, φαίνεται να είναι η μουσική ή οι πολιτισμικές εκφράσεις που καθορίζουν την αναγνωρισιμότητα κάποιου (σελ.24). Αυτό σημαίνει ότι η μουσική με την οποία επιλέγουν να ταυτιστούν τα άτομα (να ακούσουν, εκτελέσουν, δημιουργήσουν), αποτελεί έκφραση της ιδιαίτερης πολιτισμικής τους ταυτότητας, και επομένως δίνει πληροφόρηση για τις αξίες, θέσεις και στάσεις που υιοθετούν τα άτομα. Η έρευνα της Pieridou-Skoutella (2007) η οποία εξέτασε την κατασκευή των μουσικών ταυτοτήτων ελληνοκυπρίων μαθητών πρωτοβάθμιας, έχει δείξει ότι οι ταυτότητες των μαθητών επηρεάστηκαν τόσο από την ελληνική τους εθνότητα, όσο και από τα παγκόσμια μουσικά νοήματα στα οποία οι μαθητές έχουν πρόσβαση λόγω του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης. Σε έρευνα που διεξήγαγε με μαθητές και καθηγητές Μουσικών Σχολείων της Ελλάδας η Διονυσίου (2007) αναδεικνύει την ανάγκη εξέτασης της πολιτισμικής ταυτότητας του ατόμου μέσα από τους άξονες του «τοπικού», «εθνικού» και «παγκόσμιου» συγκεκριμένου. Τα αποτελέσματα της έρευνας, επιβεβαιώνουν ότι η πορεία κατασκευής της μουσικής ταυτότητας των ατόμων καθορίζεται μέσα από μια προσωπική διαδικασία αναζήτησης από το τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Οι μουσικές ταυτότητες των συμμετεχόντων μαθητών στην έρευνα φάνηκε να σχετίστηκαν σε αρχικό στάδιο από το παγκόσμιο επίπεδο σε μεγάλο βαθμό, αλλά αργότερα η συμμετοχή τους στα Μουσικά Σχολεία τους έδωσε σημαντικό εφόδιο να διαμορφώσουν τις μουσικές τους ταυτότητες και να κάνουν προσωπικές επιλογές. Αναφέρει χαρακτηριστικά, ότι ενώ στο εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο τα μουσικά νοήματα κατευθύνονται από το ισχυρό μάρκετινγκ και τις πολιτικές κάθε κράτους, ο δρόμος διαμόρφωσης της ταυτότητας αποτελεί μια διαδικασία προσωπικής αναζήτησης του κάθε ατόμου η οποία αντλεί νοήματα από το τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Η Διονυσίου καταλήγει ότι: «Οι μουσικοί του μέλλοντος δεν μπορεί να είναι άλλοι από μουσικούς με παγκόσμια συνείδηση αλλά ισχυρές τοπικές ρίζες, μουσικοί με ανοιχτούς ορίζοντες, με σεβασμό στο διαφορετικό αλλά με βαθιά γνώση του δικού τους» (Διονυσίου, 2007, σελ. 33).

Συμπεράσματα

Τα άτομα είναι φορείς μουσικών εμπειριών από τον καιρό της γέννησής τους από το οικογενειακό περιβάλλον αρχικά και μέσα από την αλληλεπίδρασή τους με τις κοινωνικές ομάδες στις οποίες μεγαλώνουν αργότερα (Blacking, 1995· Jorgensen, 1997). Η άμεση συμμετοχή των ατόμων στον πολιτισμό (enculturation), δηλαδή η απευθείας και αβίαστη έκθεση τους στη μουσική καθημερινότητα και στις σχετικές με αυτήν κοινωνικές πρακτικές (Campbell, 1991· Merriam, 1964· Welch & Adams, 2003), αποτελεί βασική μορφή μουσικής μάθησης. Η Green (1999) επισημαίνει ότι η μουσική εμπειρία που βιώνεται στις διαφορετικές διαδρομές που επιλέγουν να ακολουθήσουν τα άτομα στη μουσική μάθηση, μόνα ή σε ομάδες, εμπεριέχει νοήματα τα οποία οικοδομούνται σε σχέση με τη διαδικασία σύνθεσης, διανομής και κατανάλωσης της μουσικής. Τα νοήματα που αντλούν τα άτομα με την εμπλοκή τους στα διαφορετικά μαθησιακά πλαίσια (τυπικά και άτυπα) καθορίζει και τη σχέση τους με τη μουσική (Hargreaves & North, 1997).

Η κοινωνική ψυχολογία προσφέρει πλαίσιο εξέτασης της έννοιας της μουσικής ταυτότητας, διερευνώντας τον τρόπο που οι πολυδιάστατες μουσικές εμπειρίες των ατόμων, οι πρακτικές που υιοθετούνται στα διαφορετικά πλαίσια μουσικής διδασκαλίας-μάθησης, οι διαπροσωπικές σχέσεις και οι κοινωνικές ομάδες καθορίζουν τις μουσικές ταυτότητες των ατόμων (Hargreaves & North, 1999). Οι έρευνες που αφορούν στη διαμόρφωση και οικοδόμηση των μουσικών ταυτοτήτων παρουσιάζουν τη διαδικασία αυτή ως μια πολύπλοκη δυναμική διαδικασία, η οποία ξεκινά από τη βρεφική ηλικία και η οποία καθορίζεται από τα προσωπικά χαρακτηριστικά του ατόμου (φύλο, ηλικία) πάντα σε σχέση με τα μουσικά νοήματα που αντλεί από την αλληλεπίδραση και εμπλοκή του στο κοινωνικό πλαίσιο σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Όλες αυτές οι εμπειρίες και βιώματα των ατόμων σε μια πολυσύνθετη και πολύπλοκη συνεχή διαδικασία επηρεάζουν και διαμορφώνουν την προσωπικότητα και τη σχέση που αναπτύσσουν τα άτομα με τη μουσική, γι' αυτό και δεν θα πρέπει να περνούν απαρατήρητες από την κοινότητα της μουσικής παιδαγωγικής. Η επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος, η σχέση μεταξύ μαθητή και μουσικοπαιδαγωγού, η μουσική δημιουργία με φίλους μέσα από αλληλεπίδραση, η συμμετοχή σε μουσικά σύνολα, η συμμετοχή σε παραστάσεις και παρουσιάσεις, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης των παιδιών, η οποία μεταφράζεται ως θετικό εσωτερικό κίνητρο για μουσική εμπλοκή, αλλά και ως προϋπόθεση για δια βίου μουσική δράση.

Η θεωρία της οικοδόμησης μουσικών ταυτοτήτων διαμορφώνει μια καινούρια προοπτική στη μουσική εκπαίδευση και καθορίζει νέες βάσεις στη διαδικασία μουσικής μάθησης και δια βίου ενασχόλησης με τη μουσική πράξη. Ως μουσικοπαιδαγωγοί οφείλουμε να εγκύψουμε στις διαφορετικές και μοναδικές μουσικές ταυτότητες των μαθητών μας, χωρίς να περιθωριοποιήσουμε κανέναν. Τα

αποτελέσματα ερευνών που έχουν εξετάσει το ζήτημα των μουσικών ταυτοτήτων ατόμων και ομάδων σε όλο το ηλικιακό φάσμα αναδεικνύουν πως η μουσική εμπειρία αποτελεί κεντρικό άξονα της διαδικασίας διαμόρφωσης μουσικών (Elliott & Silverman, 2017). Η καθημερινή ενεργή εμπλοκή των ατόμων με τη μουσική πράξη, σε τυπικά, άτυπα ή ψηφιακά πλαίσια, όπως και τα «συστατικά» που συγκροτούν τα διαφορετικά αυτά πλαίσια (περιβάλλον, συμμετέχοντες, ρόλοι, ρεπερτόριο, δραστηριότητες), αποτελούν τον πυρήνα οικοδόμησης του μουσικού εαυτού. Σήμερα ειδικότερα, καθώς η μουσική εμπειρία για το άτομο διευρύνεται και εμπλουτίζεται με πολλές επιμέρους εκφάνσεις, στην ρευστότητα και πολυπλοκότητα των νέων κοινωνικών συνθηκών, αναδύεται εκ νέου η ανάγκη προσέγγισης της μουσικής ταυτότητας και των μουσικών κουλτούρων (Κοκκίδου, 2016).

Η μουσική εκπαίδευση, αναγνωρίζοντας τη σημασία που έχουν τα βιώματα και οι προσωπικές εμπειρίες στη διαμόρφωση θετικών στάσεων των ατόμων σε σχέση με τη μουσική, συνίσταται να εστιάζει σε παιδαγωγικές προσεγγίσεις που ανταποκρίνονται στις καινούριες κοινωνικές συνθήκες και σέβονται τις διαφορετικές μουσικές ταυτότητες. Όπως αναφέρει η Φοράρη (2007) το μάθημα της μουσικής θα πρέπει να έχει νόημα σε όλους και στον κάθε ένα ξεχωριστά. Έχοντας ως αφετηρία τον αναστοχασμό γύρω από το «γιατί», «πώς», «πότε», «πού» και «τι» της μουσικής εκπαίδευσης σε όλο το φάσμα δράσεών της (εκτέλεση, ακρόαση, αυτοσχεδιασμός, σύνθεση), η εκπαιδευτική κοινότητα αφουγκράζεται τις ανάγκες των ατόμων για μουσική εμπλοκή εντός και εκτός σχολικών πλαισίων με ευαισθησία στις προσωπικούς τους προτιμήσεις, και στο κοινωνικοπολιτισμικό τους συγκείμενο.

Βιβλιογραφία

- Arnett, J. J. (1995). Adolescents' Uses of Media for Self – Socialization. *Journal of Youth and Adolescence*, 24(5), 619-533.
- Austin, J. Renwick, J., & McPherson, G. E. (2006). Developing motivation. In G. E. McPherson (Ed.), *The Child as Musician: A Handbook of Musical Development* (pp. 213-238). Oxford University Press.
- Barrett, M. S. (2009). Sounding lives in and through music: a narrative inquiry of the 'everyday' musical engagement of a young child. *Journal of Early Childhood Research*, 7(2), 115-34.
- Barrett, M. S. (2011). Musical narratives: a study of a young child's identity work in and through music – making. *Psychology of Music*, 29(4), 403-23.
- Blacking, J. (1995). *Music, culture and experience*. University of Chicago Press.
- Boal-Palheiros, G. & Hargreaves, D. (2001). Listening to music at home and at school. *British Journal of Music Education*, 18(2), 103-118. <https://doi.org/10.1017/s0265051701000213>
- Borthwick, S. J., & Davidson, J. W. (2002). Developing a child's identity as a musician: a family 'script' perspective. In R. A. R. MacDonald, D. J. Hargreaves, & D. Miell (Eds.), *Musical Identities* (pp. 60-78). Oxford University Press.

- Βούβαρης, Π. (2007). Οικείο πολιτισμικό πλαίσιο και δημιουργική έκφραση στο πιάνο: μια εναλλακτική προσέγγιση στο πιάνο. Στο Π. Συμεωνίδης (Επιμ.), *Μουσική Παιδεία και αναζήτηση πολιτισμικής ταυτότητας (Πρακτικά 5ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σσ. 81-91). Ε.Ε.Μ.Ε.
- Bowman, W. D. (1998). *Philosophical perspectives on music*. Oxford University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press.
- Bruner, J. (1990). *Acts of Meaning*. Harvard University Press.
- Butterworth, G. (1992). Context and cognition in models of cognitive growth. In P. Light & G. Butterworth (Eds.), *Context and Cognition: Ways of Learning and Knowing* (pp. 1-13). Lawrence Erlbaum.
- Byng-Hall, J. (1995). *Rewriting Family Scripts: Improvisation and Systems Change*. Guilford Press.
- Campbell, P. S. (1991). *Lessons from the world: A cross cultural guide to music teaching and learning*. Schirmer Books.
- Cook, N. (1998). *Music: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Crook, C. (2000). Motivation and the ecology of collaborative learning. In R. Joiner, K. Littleton, D. Faulkner & D. E. Miell (Eds.), *Rethinking Collaborative Learning* (pp. 161-178). Free Association Books.
- Davidson, W. J. (2017). Performance Identity. In R. MacDonald, D. Hargreaves, & D. E. Miell, D. (Eds.), *Handbook of Musical Identities* (pp. 364-382). Oxford University Press.
- DeNora, T. (2000). *Music in Everyday Life*. Cambridge University Press.
- DeNora, T. (2011). *Music in action: Selected essays in sonic ecology*. Ashgate Publishing.
- DeNora, T. (2017). Music – Ecology and Everyday Action: Creating, Changing and Contesting Identities. In R. Macdonald, D. Hargreaves & D. E. Miell (Eds.), *Musical identities* (pp. 46-62). Oxford University Press.
- Διονυσίου, Ζ. (2007). «Τοπικό», «εθνικό», «παγκόσμιο»: τρεις έννοιες κλειδιά για τη διερεύνηση της Πολιτισμικής Ταυτότητας των νέων. Στο Π. Συμεωνίδης (Επιμ.), *Μουσική Παιδεία και αναζήτηση πολιτισμικής ταυτότητας (Πρακτικά 5ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σσ. 23-34). Ε.Ε.Μ.Ε.
- Elliot, D. J., & Silverman, M. (2015). *Music matters: a philosophy of music education* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Elliott, D. J. & Silverman, M. (2017). Identities and Musics: Reclaiming personhood. In R. MacDonald, D. Hargreaves, & D. Miell, D. (Eds.), *Handbook of Musical Identities* (pp. 27-45). Oxford University Press.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. W. W. Norton.
- Jaffurs, S. E. (2006). The intersection of the informal and formal music learning practices. *International Journal of Community Music*, 4(20).
<http://www.intljcm.com/current.html>
- Jorgensen, E. R. (1997). *In search on music education*. University of Illinois Press.

- Folkestad, G. (2002). National identity and music. In R. A. R. MacDonald, D. J. Hargreaves & D. E. Miell (Eds), *Musical Identities* (pp. 151-162). Oxford University Press.
- Froehlich, H. (2009). Music Education and Community: Reflections on 'Webs of Interaction' in School Music. *Action, Criticism, and Theory for Music Education*, 8(1), 85-107. http://act.maydaygroup.org/articles/Froehlich8_1.pdf
- Georgii-Hemming, E. (2006). Personal experiences and professional strategies. *Music Education Research*, 8(2), 217-36.
- Gergen, K. (1994). *Toward Transformation in Social Knowledge* (2nd ed.). Sage.
- Gibson, J. J. (1979). *The ecological approach to visual perception*. Houghton Mifflin
- Graafsma, T. L. G. (1994). Psychoanalysis. In H. D. Grotevant, H. A. Bosma, D. J. De Levita, & T. L. G. Graafsma (Eds.), *Identity and Development* (pp. 21-40). Sage Publications.
- Green, L. (1988). *Music on deaf ears: Musical meaning, ideology and education*. Manchester University Press.
- Green, L. (1999). Research in the Sociology of Music Education: some introductory concepts, *Music Education Research*, 1(2), 159-170.
- Green, L. (2002). *How popular musicians learn: A way ahead for music education*. Ashgate Publishing Limited.
- Griffin, S. M. (2009). Listening to children's musical perspectives: in- and out-of-school thoughts. *Research Studies in Music Education*, 31(2), 161-177.
- Hargreaves, D. J., Marshall, N. A., & North, A. C. (2003). Music education in the twenty-first century: a psychological perspective. *British Journal of Music Education*, 20(2), 147-163.
- Hargreaves, D. J., Miell, D., & MacDonald, R. A. (2002). What Are Musical Identities and Why Are They Important? In MacDonald, R. A., Hargreaves, D. J., & Miell, D. (Eds.), *Musical Identities* (pp. 1-20). Oxford University Press.
- Hargreaves, D. J. & North, A. C. (1997). *The social psychology of music*. Oxford University Press.
- Hargreaves, D. J. and North, A. C. (1999). The functions of music in everyday life: redefining the social in music psychology. *Psychology of Music*, 27, 71-83.
- Harter, S. (1999). *The Construction of the Self: A Developmental Perspective*. Guilford Press.
- Harwood, E. E. (1998). Music learning in context: A playground tale. *Research Studies in Music Education*, 11, 52-60.
- Harwood, E. & Marsh, K. (2012). Children's ways of learning inside and outside the classroom. In G. McPherson & G. Welch (Eds.), *Oxford Handbook of Music Education* (pp. 321-340). Oxford University Press.
- Higgins, K. M. (1997). Musical Idiosyncrasy and Perspectival Listening. In J. Robinson (ed.), *Music and Meaning* (pp. 83-102). Cornell University Press.
- Howe, M. J. A. and Sloboda, J. A. (1991). Young musicians' accounts of significant influences in their early lives: the family and musical background. *British Journal of Music Education*, 8, 39-52.
- Jorgensen, E. (1997). *In search of Music Education*. University of Illinois Press.

- Karlsen, S. (2012). Multiple repertoires of ways of being and acting in music: Immigrant students' musical agency as an impetus for democracy. *Music Education Research*, 14(2), 131-48.
- Κοκκίδου, Μ. (2016). Μουσικοί γραμματισμοί στον απόηχο του μεταμοντερνισμού: από την άγνοια, στη συνείδηση. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σσ. 3-36). Ε.Ε.Μ.Ε.
- Κοκκίδου, Μ., Αολάνογλου, Δ., Μανανά, Μ., Πάτκου, Α., Χρυσάφη, Β. & Χρυσάφη, Ε. (2016). Αυτοβιογραφικές ιστορίες εκπαιδευτικών μουσικής για τις μουσικές ταυτότητες. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σσ. 230-239). Ε.Ε.Μ.Ε.
- Κολιάδη-Τηλιακού, Α. (2007). Η σχέση της μουσικής αυτοαντίληψης με την αυτοεκτίμηση μαθητών μουσικών γυμνασίων. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 5, 50-75.
- Kroger, J. (1993). *Identity in adolescence: The balance between self and other* (2nd ed.). Routledge.
- Lamont, A. (2002). Musical identities and the school environment. In R. A. R. Macdonald, D. J. Hargreaves & D. Miell (2002). *Musical identities*. Oxford University Press.
- Lewin, K. (1935). *A dynamic theory of personality*. McGraw-Hill.
- MacDonald, R. A. R., Hargreaves, D., & Miell, D. (Eds.), (2017). *Handbook of Musical Identities*. Oxford University Press.
- Marcia, J. E. (1994). The empirical study of ego identity. In H. A. Bosma, T. L. G. Graafsma, H. D. Grotevant, & D. J. de Levita (Eds.), *Identity and development: An interdisciplinary approach* (pp. 67–80). Sage Publications, Inc.
- McAdams, D. P. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, 5(2), 100-122.
- McCormick, J. & McPherson, G. (2003). The role of self-efficacy in a musical performance examination: An exploratory structural equation analysis. *Psychology of Music*, 31(1), 37-51.
- Merriam, A. P. (1964). *The Anthropology of Music*. Northwestern University Press.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self and Society*. University of Chicago Press.
- Miell, D. E., & MacDonald, R. A. R. (2000). Children's creative collaborations: the importance of friendship when working together on a musical composition. *Social Development*, 9, 348-369.
- Mills, M. M. (2008). *The effects of participation in a community children's choir on participants' identity: An ethnographic case study*. [Doctoral dissertation, Michigan State University]. Dissertation Abstracts International, 69/04A.
- O'Neill, S. A. (2007). Positive youth musical engagement. In G. E. McPherson (Ed.), *The child as musician: A handbook of musical development* (pp. 461-474). Oxford University Press.

- Pieridou-Skoutella, A. (2007). The construction of national musical identities by Greek Cypriot primary school children - implications for the Cyprus music education system. *British Journal of Music Education*, 24(3), 351-366.
- Ruismaki, H. & Tereska, T. (2006). Early childhood musical experiences: Contributing to pre-service elementary teachers' self-concept in music and success in music education (during student age). *European Early Childhood Research Journal*, 14(1), 113-130.
- Small, C. (1998). *Musicking: The meanings of performing and listening*. Wesleyan University Press.
- Smithrim, K. & Upitis, R. (2004). Music for life: Contaminated by peaceful feelings. In L. Bartel (Ed.), *Questioning the music education paradigm* (pp. 74-86). Canadian Music Educators' Association.
- Tajfel, H. (Ed.) (1978). *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations*. Academic Press.
- Thorne, A. (2004). Putting the person into social identity. *Human Development*, 47, 361-365.
- Τσακίριδου, Ε. & Κοκκίδου, Μ. (2009). Η διερεύνηση της σχέσης των σπουδών μουσικής με την ανάπτυξη της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης σε παιδιά σχολικής ηλικίας. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 7, 73-93.
- Φοράρη, Α. (2007). Μουσικές Ταυτότητες και Εκπαίδευση. Στο Π. Συμεωνίδης (Επιμ.), *Μουσική Παιδεία και αναζήτηση πολιτισμικής ταυτότητας (Πρακτικά 5ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σφ. 114-122). Ε.Ε.Μ.Ε.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Welch, G. F. & Adams, P. (2003). *How is Music Learning Celebrated and Developed?* BERA.

Η Δρ. **Μαρία Παπαζαχαρίου - Χριστοφόρου**, είναι μουσικοπαιδαγωγός, Λέκτορας Μουσικής Παιδαγωγικής στο Τμήμα Τεχνών του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου. Συντονίζει και διδάσκει μαθήματα σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο στη Μουσική Παιδαγωγική στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου και είναι Συντονίστρια του Διδακτορικού προγράμματος στη Μουσική. Τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τις κοινωνιολογικές διαστάσεις της μουσικής παιδαγωγικής, τη μουσική αγωγή στην προσχολική ηλικία, και τη δια - βίου μουσική ενασχόληση και ευζωία. Εργάστηκε στη Δημόσια Δημοτική Εκπαίδευση στην Κύπρο ως μουσικοπαιδαγωγός για 25 χρόνια (1993-2018) και υπηρέτησε επίσης από τη θέση της Συμβούλου Μουσικής Δημοτικής Εκπαίδευσης και της Λειτουργού στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου για τη Μουσική Εκπαίδευση στην Πρωτοβάθμια Δημόσια Εκπαίδευση. Συμμετέχει ενεργά σε ερευνητικά προγράμματα μουσικής εκπαίδευσης σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς μουσικής και ερευνητές από όλο τον κόσμο και έχει παρουσιάσει ερευνητικές εργασίες σε Διεθνή Συνέδρια στην Κύπρο και στο εξωτερικό. Είναι επίσης ιδρυτής και διευθύνει την ερευνητική μονάδα Δια-Βίου Μουσικής Ενασχόλησης του Κέντρου Αριστείας για την Έρευνα SOSCIEATH στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου. Η ερευνητική μονάδα έχει ως αποστολή της να προάγει και εκπονεί καινοτόμες έρευνες στον τομέα της μουσικής παιδαγωγικής από τη βρεφική ηλικία αναδεικνύοντας τη δύναμη της

μουσικής ενασχόλησης στην ευζωία των ατόμων.
E-mail: m.papazachariou@euc.ac.cy

Musical identity, and its construction in the various music teaching-learning contexts: theoretical framework

Maria Papazachariou – Christoforou

The concept of musical identity as well as the processes of its construction and shaping, reveals to be a significant issue of current music pedagogy. Exploring and understanding both the key pillars that define the concept of musical identity (individual and social) as well as the factors that influence and regulate the dynamic interactive process of its construction, are central to the educational community of music education. Individuals take different and diverse pathways for their musical growth. The components and characteristics of each and every music teaching-learning context, e.g. approach, conditions, different people involved in music engagement, are central in building musical identities, shaping new perspectives and defining the axes of contemporary music education. Thus, this article examines the theoretical framework of the concept of musical identity, as well as the factors and conditions that effect its construction, raising questions about how it can guide the pedagogical approaches of music education to enhance lifelong music engagement for individuals.

Key words: musical identity, musical experience, music teaching-learning contexts

Dr Maria Papazachariou – Christoforou, is a music educator and currently a Lecturer in Music Education at the Department of Arts at the European University of Cyprus. She directs and teaches courses in undergraduate, postgraduate and doctorate program in Music Education at European University Cyprus, and she is the Coordinator of the Ph.D. program in Music. Her research interests include sociological dimensions of music pedagogy, music education in early childhood, and lifelong music engagement and wellbeing. She has worked in Public Primary Education in Cyprus as a music educator for 25 years (1993-2018) and served also from the position of Director Officer at the Pedagogical Institute Cyprus for Music Education in Early Childhood and Primary Education. She is actively involved in music education research projects in collaboration with music educators and researchers all over the world, and she has presented research papers in International Conferences in Cyprus and abroad. She is also the founder and director of the LifeLong Music Engagement Research Unit at the Centre of Excellence in Research SOSIEATH at European University Cyprus. The Research Unit has a unique mission to engage in innovative research in the area of music making from early childhood illustrating the power of music engagement of all ages to enhance well-being.

E-mail: m.papazachariou@euc.ac.cy